

21. О государственной регистрации юридических лиц и учётной регистрации филиалов и представительств: Закон Республики Казахстан от 17.04.1995 г. № 2198 // Ведомости Верховного Совета Республики Казахстан. – 1995. – № 3. – Ст. 35.
22. О государственном контроле и надзоре в Республике Казахстан: Закон Республики Казахстан от 06.01.2011 г. № 377-IV ЗРК // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pavlodar.com/zakon/info.html?dok=02499>.
23. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 29. – Ст. 389.
24. Экологический кодекс Республики Казахстан: Кодекс Республики Казахстан от 09.01.2007 г. № 212-III // Ведомости Парламента Республики Казахстан. – 2007. – № 1. – Ст. 1.
25. Конституция Республики Беларусь от 15.03.1994 г. // Ведомости Верховного Совета Республики Беларусь. – 1994. – № 9. – Ст. 144.
26. Трудовой кодекс Республики Беларусь: Кодекс Республики Беларусь от 26.07.1999 г. № 296-3 // Ведомости Национального собрания Республики Беларусь. – 1999. – № 26–27. – Ст. 432.
27. О профессиональных союзах: Закон Республики Беларусь от 22.04.1992 г. № 1605-XII // Ведомости Верховного Совета Республики Беларусь. – 1992. – № 19. – Ст. 300.
28. Об общественных объединениях: Закон Республики Беларусь от 04.10.1994 г. № 3254-XII // Ведомости Верховного Совета Республики Беларусь. – 1994. – № 29. – Ст. 503.
29. Гражданский кодекс Республики Беларусь от 07.12.1998 г. № 218-3 // Ведомости Национального собрания Республики Беларусь. – 1999. – № 7-9. – Ст. 101.
30. О государственной регистрации и ликвидации субъектов хозяйствования: Декрет Президента Республики Беларусь № 1 от 16.01.2009 г. // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://law.sb.by/785/>.

УДК 343.15: 343.222.2

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ПРО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

Валігура Д.М., здобувач

Національна академія внутрішніх справ

Досліджено нормативне врегулювання та практичне застосування оскарження рішення про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, з'ясовано зміст підстав прийняття цього процесуального рішення. Встановлено, що оскарження до суду дій і рішень посадових осіб, які здійснюють кримінальне судочинство, у тому числі, рішення про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, виступає однією з важливих правових гарантій забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини. Розгляд судом таких скарг є однією з форм судового контролю. Стверджується, що предметом судового розгляду при вирішенні скарги на затримання є не тільки законність відповідного рішення, а і його обґрунтованість та вмотивованість. Звертається увага на те, що в новому Кримінальному процесуальному кодексі України питання оскарження рішення про затримання особи врегульовані недостатньо повно, сформульовані відповідні пропозиції.

Ключові слова: затримання підозрюваного, оскарження в кримінальному процесі, законність і обґрунтованість рішень слідчого.

Валігура Д.Н. ОБЖАЛОВАНИЕ РЕШЕНИЯ О ЗАДЕРЖАНИИ ЛИЦА ПО ПОДОЗРЕНИЮ В СОВЕРШЕНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЯ / Национальная академия внутренних дел, Украина

Исследовано нормативное регулирование и практическое применение обжалования решения о задержании лица по подозрению в совершении преступления, выяснено содержание оснований принятия этого процессуального решения. Установлено, что обжалование в суд действий и решений должностных лиц, которые ведут уголовное судопроизводство, в том числе, решения о задержании лица по подозрению в совершении преступления, является одной из важных правовых гарантий обеспечения прав, свобод и законных интересов человека. Рассмотрение судом таких жалоб выступает одной из форм судебного контроля. Утверждается, что предметом судебного контроля при рассмотрении жалобы на задержание является не только законность соответствующего решения, но и его обоснованность и мотивировка. Обращается внимание на то, что в новом Уголовном процессуальном кодексе Украины вопросы обжалования решения о задержании лица урегулированы недостаточно полно, сформулированы соответствующие предложения.

Ключевые слова: задержание подозреваемого, обжалование в уголовном процессе, законность и обоснованность решений следователя.

Valigura D.N. APPEAL OF DECISION ABOUT DETENTION OF PERSON ON SUSPECTING OF COMMISSION OF CRIME / National academy of internal affairs, Ukraine

Standard regulation and practical application of the appeal of the decision on detention of the person on suspicion in commission of crime is investigated, the maintenance of the bases of adoption of this procedural decision is found out. It is established that the appeal in court of actions and decisions of officials which conduct criminal legal proceedings, including, decisions on detention of the person on suspicion in commission of crime, is one of important legal guarantees of ensuring the rights, freedoms and legitimate interests of the person. Consideration by court of such complaints acts as one of forms of judicial control. Affirms that a subject of judicial control by consideration of the complaint to detention is not only legality of the relevant decision, but also its validity and motivation. That in the new Criminal procedural code of Ukraine questions of the appeal of the decision of detention of the person are settled insufficiently fully, formulated the relevant proposals is paid attention.

Key words: detention of the suspect, the appeal in criminal trial, legality and validity of decisions of the inspector.

Затримання підозрюваного – один із найбільш суворих заходів кримінально-процесуального примусу. У випадку його застосування обмежуються свобода та особиста недоторканність громадян, і тому положення щодо підстав і порядку застосування затримання, а також строків, протягом яких є можливим таке обмеження, включені не тільки до Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК), а й до норм міжнародно-правових актів і Конституції України.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод передбачають, що особа, яка позбавлена свободи, невідкладно має бути доставлена до судді чи іншої посадової особи, якій за законом належить право здійснювати судову владу; при цьому затримана особа має право на розгляд свої справи в суді з тим, щоб суд міг винести рішення щодо законності затримання.

Стаття 29 Конституції України, яка проголошує право кожної людини на свободу та особисту недоторканність, встановлює правило, відповідно до якого в разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. Кожний затриманий має право в будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

Більш детальна регламентація підстав, порядку та строків застосування цього заходу кримінально-процесуального примусу міститься в КПК.

Питанням затримання підозрюваного у вчиненні злочину завжди приділялась увага в науці кримінального процесу.

Окремим аспектам цього інституту присвячені роботи учених і практиків як радянського періоду (О.П. Гуляєв, П.М. Давидов, З.З. Зінатулін, Л.М. Карнеєва, З.Ф. Ковріга, В.М. Корнуков, Е.Ф. Куцова, П.А. Лупинська, В.М. Савицький, М.С. Строгович та ін.), так і сучасної України (О.В. Баулін, О.І. Білоусов, Н.В. Глинська, О.С. Мазур, Р.І. Мельник, В.В. Назаров, В.В. Рожнова, С.М. Смоков, А.К. Чернова, О.Г. Шило та ін.)

Однак до цього часу залишаються невирішеними деякі питання, пов'язані із застосуванням цього примусового заходу. Серед таких питань – процедура оскарження рішення про затримання.

Метою цієї статті є дослідження нормативного врегулювання та практичного застосування оскарження рішення про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину.

Оскарження належить до числа тих інститутів, які виступають важливими засобами забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства, а також виявлення порушень закону, допущених посадовими особами, які здійснюють кримінальний процес. Однією з особливостей цього інституту є свобода оскарження, що полягає в праві кожного, чий права та законні інтереси порушені, подати скаргу; у відсутності спеціально встановленої форми скарги; у вільному виборі мови подання скарги; у недопустимості переслідування за подання скарги; у незалежності рішення по суті скарги від факту її подання тощо.

Свобода оскарження обумовлює можливість подання скарги на будь-яке передбачене КПК процесуальне рішення, дію, а також бездіяльність посадових осіб – суб'єктів кримінального провадження.

Закон, регламентуючи порядок розгляду скарг, передбачає, що скарги в досудовому провадженні можуть бути подані як прокурору, так і до суду (статті 234-236 КПК). Оскарження прокуророві нерозривно пов'язане зі здійсненням ним нагляду за законністю діяльності органів дізнання та досудового слідства. Розгляд скарги прокурором покликаний забезпечити оперативне усунення порушень закону, що допускаються в досудовому провадженні, а також вирішити питання про притягнення до відповідальності винних у такому порушенні. Процедура розгляду скарг прокурором не носить процесуальний характер, а тому в КПК регламентовані лише основні її моменти (ст.235).

Переваги судового розгляду скарг у досудовому провадженні обумовлені особливими правовим положенням суду, як органу, що здійснює правосуддя, його незалежністю, а також урегульованою законом змагальною процедурою.

Серед процесуальних рішень, для судового оскарження яких встановлена спеціальна процедура, КПК закріплює рішення про затримання підозрюваного.

Відповідно до ч.8 ст.106 КПК у разі оскарження затримання до суду, скарга затриманого негайно надсилається начальником місця попереднього ув'язнення до суду. Скарга розглядається суддею одночасно з поданням органу дізнання про обрання запобіжного заходу. Якщо скарга надійшла після обрання запобіжного заходу, вона розглядається суддею протягом трьох діб з часу надходження. Якщо подання не надійшло або коли скарга надійшла після закінчення сімдесятидвовогодинного строку після затримання, скарга на затримання розглядається суддею протягом п'яти діб з часу надходження.

Частина 9 ст.106 КПК передбачає, що скарга розглядається з додержанням вимог, передбачених ст.165² КПК. За результатами розгляду суддя виносить постанову про законність затримання чи про задоволення скарги і визнання затримання незаконним. Копія постанови направляється прокурору, органу дізнання, затриманому і начальнику місця попереднього ув'язнення.

Аналіз ч.9 ст.106 КПК дає підстави для висновку, що предметом судового розгляду при вирішенні скарги на затримання є виключно законність відповідного рішення. Водночас, у ч.2 ст.43¹ КПК серед прав підозрюваного сформульоване право вимагати перевірки судом чи прокурором правомірності затримання. Вочевидь, що така перевірка може бути здійснена судом тільки в межах розгляду скарги на затримання. Виникає питання: які ж саме обставини має дослідити суд, розглядаючи та вирішуючи скаргу особи на її затримання за підозрою у вчиненні злочину.

КПК передбачає вимоги, яким повинні відповідати процесуальні рішення, прийняті органами досудового розслідування, прокурором і судом (суддею) у кримінальному провадженні. Цими вимогами є законність, обґрунтованість і вмотивованість. Названі вимоги повністю поширюються і на рішення про затримання підозрюваного у вчиненні злочину, незважаючи на те, що, зазвичай, це рішення не оформлюється постановою.

Законність процесуальних рішень забезпечується дотриманням норм кримінально-процесуального законодавства, що регламентують підстави та порядок його прийняття. Рішення буде законним, якщо воно прийняте: 1) уповноваженим суб'єктом кримінально-процесуальної діяльності; 2) у відповідності із зазначеними у законі умовами та підставами; 3) з дотриманням передбаченого законом порядку його прийняття; 4) закріплено у встановленій законом процесуальній формі [1, 44; 2, 18; 3, 47; 4, 108-109].

Відповідно порушення органами дізнання, слідчим, прокурором вищевказаних вимог призводить до порушення закону та прав і законних інтересів особи, затриманої за підозрою у вчиненні злочину.

Як доводить аналіз слідчої та судової практики, найбільше помилок при прийнятті рішення про затримання підозрюваного допускається в частині встановлення підстав його застосування, що обумовлює необхідність їх більш детального дослідження.

Підстави затримання встановлені у частинах 1, 2 ст.106 КПК.

1. Коли особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення (п.1 ч.1 ст.106 КПК). Поняття «при вчиненні злочину» означає, що особу застали під час замаху на злочин (наприклад, під час зламу замку входних дверей квартири з метою крадіжки), а також під час вчинення дій, що утворюють закінчений злочин (наприклад, при нанесенні тілесних ушкоджень).

Застати особу безпосередньо після вчинення злочину означає, що особа вже не вчиняє злочинних дій, однак її перебування на місці події, зовнішній вигляд, поведінка, обстановка місця події та інші обставини в їх сукупності дають підстави для припущення про вчинення злочину саме цією особою.

Однією з помилок у встановленні цієї підстави затримання є поширювальне тлумачення норми про безпосередність виявлення особи після вчинення злочину. Подекуди за цією підставою затримуються особи, які перебували неподалік від місця вчинення злочину, за відсутності будь-яких інших підстав підозрювати їх у вчиненні цього злочину.

2. Коли очевидці, у тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин (п.2 ч.1 ст.106 КПК). Слід зважати на те, що не будь-яке повідомлення потерпілого та інших очевидців вчинення злочину може стати підставою для затримання підозрюваного, а лише таке, у якому вони конкретно та впевнено називають або вказують особу, яка, на їх думку, вчинила злочин (ними можуть бути названі дані цієї особи в разі, якщо вона їм знайома, або ж вони можуть вказати на певну особу, яку вони спостерігали при вчиненні злочину).

Нормативна конструкція цієї підстави затримання передбачає, що особи, які вказують на іншу особу, як на таку, що вчинила злочин (у тому числі, потерпілий) особисто спостерігали подію злочину та бачили особу, що його вчинила, тобто є очевидцями.

Однією з помилок у встановленні цієї підстави затримання є ігнорування вимоги щодо надходження заяви про вчинення злочину певною особою саме від очевидців злочину, коли основою затримання виступають повідомлення імовірного характеру.

Законність затримання за цією підставою також залежить від правильної оцінки повідомлень очевидців, зокрема, у частині їх зацікавленості у вирішенні справи. Іншими словами, перш ніж прийняти рішення про затримання за цією підставою слідчому необхідно ретельно з'ясувати в потерпілого чи іншої особи всі обставини події, очевидцем якої вона стала, та критично проаналізувати їх з метою виявлення об'єктивної помилки сприйняття чи суб'єктивного спотворення дійсних обставин події.

3. Коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину (п.3 ч.1 ст.106 КПК). За змістом закону підставами для затримання можуть бути визнані тільки явні сліди злочину. При цьому явність слідів злочину обумовлюється не їх видимістю чи кількісними характеристиками, а тим, наскільки очевидним є значення цих слідів як фактичних даних, які викривають особу у вчиненні злочину. До явних слідів злочину можна віднести, наприклад, виявлення в особи викрадених речей, зброї чи інших предметів, які були засобами вчинення злочину; слідів крові, тілесних ушкоджень, які могли бути завдані потерпілим в умовах самозахисту, тощо. Ці фактичні дані переважно встановлюються під час провадження огляду місця події, огляду предметів, обшуку, освідчування та інших слідчих дій.

Слід вказати на те, що якщо затримання з підстав, зазначених у пунктах 1 і 2 ч.1 ст.106 КПК, зазвичай має характер невідкладного процесуального рішення та часто фактично збігається з прийняттям рішення про порушення кримінальної справи, то підстави для прийняття рішення про затримання у відповідності з п.3 цієї ж статті нерідко з'являються вже після порушення кримінальної справи в процесі досудового розслідування.

Варто також зазначити, що випадки необґрунтованого затримання за п.3 ч.1 ст.106 КПК зустрічаються набагато рідше, ніж при застосуванні інших підстав затримання. Ті ж помилки, що допускаються, у більшості пов'язані з неправильним визначенням належності встановлених обставин, без урахування з іншими обставинами в справі.

4. При наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину (ч.2 ст.106 КПК). За цією підставою відповідно до ч.2 ст.106 КПК особу може бути затримано лише в тому разі, коли ця особа намагалася втекти, або коли її місце проживання чи перебування не зареєстровано, або коли не встановлено особи підозрюваного.

Поняття «інших даних», яке вживається в аспекті підстав підозрювати особу у вчиненні злочину, законом не визначене, а тому підлягає встановленню в кожному конкретному випадку.

«Іншими даними» можуть бути: дані огляду місця події, що вказують на вчинення злочину певною особою; показання свідків або потерпілих, які не були очевидцями злочину; показання підозрюваного (обвинуваченого) про співучасників злочину; очевидна схожість зовнішніх даних і особливих прикмет з тими, що має розшукувана особа, тощо.

Разом із тим, слід зауважити, що якими б ці дані не були, у будь-якому разі вони мають супроводжуватись даними про наявність однієї з обставин, визначених як умови затримання особи за ч.2 ст.106 КПК (особа намагалася втекти, або її місце проживання чи перебування не зареєстровано, або не встановлено особи підозрюваного).

На жаль, у практиці наявні випадки формального підходу уповноважених державних органів і посадових осіб до питань обґрунтованості затримання, тобто встановлення фактичних підстав його застосування, наслідком чого є визнання таких затримань незаконними за результатами розгляду судами відповідних скарг.

Так, за результатами розгляду скарги суддя Луцького міськрайонного суду Волинської області визнав затримання особи незаконним, зважаючи на те, що особа підозрюваної на момент затримання була встановлена, органам досудового слідства було відомо про наявність постійного місця проживання та неповнолітньої дитини в підозрюваної. Будь-які дані про те, що особа намагалася втекти, у матеріалах кримінальної справи відсутні, наявність такого роду інформації заперечив у суді і слідчий. Суд не взяв до уваги доводи слідчого про те, що особа не з'являлась на виклики, у зв'язку з чим до неї був застосований привід, оскільки привід застосовувався, як можна зрозуміти з постанови, як до свідка. Даних про причини невиконання приводу у справі немає [5].

Суддя Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області задовольнив скаргу про визнання затримання незаконним, беручи до уваги те, що затримання особи проведено з порушенням вимог ст.106 КПК, за відсутності визначених законом підстав, оскільки згідно з протоколом затримання підставами та мотивами затримання стало те, що особа підозрюється в скоєнні злочинів, передбачених ч.2 ст.365, ч.1 ст.119 КК [6].

У контексті реформування кримінально-процесуального законодавства та прийняття нового КПК України слід зазначити, що новий КПК, на відміну від чинного, питанням оскарження рішення про затримання особи приділяє мало уваги. Так, лише в ст.208 нового КПК вказано, що уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити права, серед яких і право вимагати перевірку обґрунтованості затримання, однак не встановлює механізму реалізації цього права.

Таким чином, оскарження до суду дій і рішень посадових осіб, які здійснюють кримінальне судочинство, у тому числі, рішення про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, виступає однією з важливих правових гарантій забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини. Розгляд судом таких скарг є однією з форм судового контролю. Саме такий порядок оскарження дозволяє оперативно та своєчасно під час досудового розслідування попереджати та усувати порушення закону на стадії досудового розслідування, відновлювати права та законні інтереси учасників кримінального судочинства. Саме тому кримінально-процесуальний закон повинен передбачати чіткий, детально врегульований механізм подання, розгляду та вирішення скарг на дії (бездіяльність) і рішення органів досудового розслідування, прокурора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве. Их виды, содержание и формы / П.А. Лупинская. – М.: Юрид. лит., 1976. – 168 с.
2. Манаев Ю.В. Законность и обоснованность процессуальных решений следователя в советском уголовном судопроизводстве: учебное пособие / Ю.В. Манаев. – Волгоград, 1977. – 88 с.
3. Рожнова В.В., Штанько О.Ф., Азаров Ю.І. Практикум зі складання кримінально-процесуальних документів (досудове провадження): навч.-практ. посіб. з метод. рек. / В.В. Рожнова, О.Ф. Штанько, Ю.І. Азаров. – К.: Вид. ПАЛІВОДА, 2005. – 308 с.
4. Басиста І.В. Прийняття і використання рішень слідчого на стадії досудового розслідування: монографія / І.В. Басиста. – Івано-Франківськ: "Тіповіт", 2011. – 532 с.
5. Постанова Луцького міськрайонного суду Волинської області від 1 жовтня 2008 року у справі №4-1458/2008 // Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/5114521>
6. Постанова Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 24 грудня 2010 року у справі №4-351/2010 // Єдиний державний реєстр судових рішень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13141208>

УДК 346.9: 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ
ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ У СПРАВІ
ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО СПОРУ
У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Веденяпін О.А., суддя

Вищий адміністративний суд України

У статті обґрунтовано та визначено особливості адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів провадження у справі адміністративної юрисдикції, предмет якої становить публічно-правовий спір у сфері господарської діяльності. Актуальність цієї проблеми впливає з недостатнього ступеня її теоретичного аналізу, адже науковий пошук вчених був спрямований переважно на загальні проблеми адміністративної процесуальної правосуб'єктності або правового статусу учасників судового адміністративного процесу.

Ключові слова: публічно-правовий спір, господарська діяльність, справа адміністративної юрисдикції, адміністративна процесуальна правосуб'єктність.

Веденяпин А.А. АДМИНИСТРАТИВНАЯ ПРОЦЕССУАЛЬНАЯ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТЬ СУБЪЕКТОВ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ В АДМИНИСТРАТИВНЫХ СУДАХ ПО ДЕЛУ ОТНОСИТЕЛЬНО РЕШЕНИЯ ПУБЛИЧНО-ПРАВОВОГО СПОРА В СФЕРЕ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ / Высший административный суд Украины, Украина

В статье обоснованы и определены особенности административной процессуальной правосубъектности субъектов производства по делу административной юрисдикции, предметом которой является публично-правовой спор в сфере хозяйственной деятельности. Выделены общая и специальная административная процессуальная правосубъектность таких субъектов.

Ключевые слова: публично-правовой спор, хозяйственная деятельность, дело административной юрисдикции, административная процессуальная правосубъектность.

Vedenyapin A.A. ADMINISTRATIVE JUDICIAL LEGAL PERSONALITY OF SUBJECTS OF REALIZATION IN ADMINISTRATIVE COURTS IN CASE RELATIVE DECISIONS IN PUBLIC LEGAL DISPUTE IN THE FIELD OF ECONOMIC ACTIVITY / Higher administrative court of Ukraine, Ukraine

The administrative-procedural legal personality peculiarities of administrative jurisdiction subject object of which is public-law controversy in business sphere are defined and grounded. There marked out about common and special administrative-procedural legal personality of such subjects.